

ניכור הורי:

רקע, מושגים והגדרת התופעה

מחלקת "מעברים" סדרי דין
עיריית ירושלים

סיבות להתגברות תופעת "הניכור ההורי"

- (1) גידול במספר מקרי הגירושין.
- (2) החלפת הנחת "חזקת הגיל הרך" בהנחת "טובת הילד".
- (3) התגברות הנטייה והרצון של אבות במשמורת משותפת והורות שוויונית.
- (4) עליה במודעות לאלימות והתעללות בילדים והחלת חוקי חובת הדיווח.

ניכור הורי (P.A.S) - הגדרת התופעה: PARENTAL ALIENATION SINDROME

- **לפי גארדנר** : תסמונת הניכור ההורי מתרחשת כאשר ילד מסרב להיות בקשר עם ההורה הלא משמורן לאחר גירושין או פרידה, בדרך כלל בעקבות הסתה של ההורה המשמורן. (1987)
- מדובר במקרים בהם לפני הגירושין ההורות של שני ההורים הייתה **טובה** והסרבנות היא **ללא רקע של התעללות מסוג כל שהוא בילד.**

■ בהפרעה זו מופיעות לא רק שטיפות מוח ע"י הורה אחד כנגד השני אלא הילד מייצר טענות כדי לתרום להשמצה של ההורה המנוכר.

■ במובחן מתופעת הניכור ההורי, קיימת התנהגות של סרבנות קשר.

■ סרבנות קשר היא במקרים של התעללות או הזנחה אמיתית ע"י הורה, הטינה של הילד מעוגנת במציאות כמו גם סרבנותו לראות את ההורה הפוגע. מקרים אלה לא מוגדרים כ"ניכור הורי".

הורים מנכרים -

ציפיות מופנמות מזוגיות והורות:

- אצל זוגות אלו יש דרישה לנאמנות מוחלטת ולכן בלתי אפשרי להתחלק באהבה.
- הופעת ילד – גורמת לקריסת האידיאליזציה הסימביוטית, גורמת לעליה עצומה ברמת החרדה.
- כלפי הילד יש דרישה לנאמנות מוחלטת והוא גדל ללא שפה ומיומנויות לאפשרויות השונות לקשר.
- הילד יתקשה להכיל אמביוולנטיות באשר לקשר.
- אצל הורים מנכרים רבים קיימת תופעה של העברה בין דורית של נתקים והסתה במשפחות המוצא.

ניכור הורי

השפעות על הילד :

1. טשטוש גבולות במערכת הורה ילד-במערכת ההורה המונע קשר נמצא גוון סימביוטי וטשטוש בין צרכי ההורה לצרכי הילד.
2. התלות בהורה המנכר גוברת וליד יש רגישות גבוהה למצבו הרגשי והפיזי ותחושת הקורבנות של ההורה, קיימת נטייה אצל הילד לקחת תפקידים הוריים.
3. טשטוש גבולות בין הילד המסורב להורה המגדל: ההורה מצפה לתגובה של "חבר בוגר".

4. ההורה משתף את הילד במאבק הזוגי בדרכים ישירות (סיפורים על בן הזוג) ועקיפות (מיגרנה, חולי).

5. הורים במאבק מעבירים תשדורת סמויה או גלויה לילד ומעמידים אותו במצב של קונפליקט נאמנות שבו עליו לבחור באחד מהם - בחירה בהורה אחד משמעו בגידה.

6. תפיסת ההורה המסורב כמסוכן - ההורה המשמורן שננטש מעביר לילד את חווית הנטישה ויגן על ילד בפני ההורה המסוכן שננטש - הילד יסיק שיש להתרחק מההורה מחשש שיפגע גם בו.
7. הילד שמצוי בלחצים משני הוריו בוחר בנתק מההורה הלא משמורן כפתרון שמגן עליו מפני קונפליקט הנאמנות ורגשות האשמה כלפי ההורה המנוכר.

8. הנתק מההורה המנוכר משמש עבור הילד פתרון לקונפליקט הנאמנות. הרווח, גדול יותר כאשר הנאמנות ניתנת להורה המגדל, כי אז ההתלבטות נעלמת.

9. **חשוב להדגיש כי** : ההורה ממנו הילד נותק ממשיך להיות משמעותי במודע ובלא מודע. דמותו המופנמת מתעצמת באופן שלילי ומזיקה לדימוי העצמי של הילד ולפיתוח יחסים אינטימיים בעתיד.

מעגל רגשי בו הילד מצוי

פתרון שהילד מוצא כאשר אינו יכול לשאת את הקונפליקט בין שני ההורים-ביטול נוכחותו הרגשית של ההורה השני. כך הוא מסיר את העומס הרגשי המוטל עליו. יחד עם זאת פתרון זה מעורר בילד אשמה כלפי ההורה המנוכר.

כדי לפתור את האשמה הילד מנסה להצדיק את השנאה בהתנהגות ההורה המנוכר כלפיו.

השנאה להורה מאפשרת באופן פרדוקסאלי התייחסות להורה אם כי בשלילה.

שלבים ביצירת ניכור הורי

גישה מערכתית (אמיתי מגד 2017)

שלב ראשון: המבוי הזוגי הסתום

בעיות בין בני זוג הופכות לבלתי פתירות, כאשר בני הזוג מנסים להימנע מלהתעמת עימן.

שלב שני: הגירושין כמהלך חד צדדי "וכניצחון" של הצד המגרש

הצד המגרש "מנצח". אצל הצד הנעזב מתפתח צורך עז בנקמה.

שלב שלישי: הזמנת הילד לקואליציה

ההורה הפגוע מפתה את הילד בתוך הסיפור החד צדדי שלו.

בשלב זה הילד עדיין פסיבי בקואליציה זו.

שלב רביעי: האירוע (או האירועים) שיוצא מכלל

פרפורציה

הילד המבקר בבית ההורה שעתיד להיות מנוכר, חוזר עם סיפורי פגיעה ע"י ההורה.

שלב חמישי: התערבות של "המציל המקצועי".

שימוש ע"י ההורה המנכר בגורם מקצועי לצורך העצמת הניכור, כלפי ההורה המנוכר. (משולש)

שלב שישי: ההורה המנוכר נסוג

ההורה המנוכר מתייאש ומתחיל לוותר על הנחישות שלו להיות בקשר עם הילדים.

שלב שביעי: תסמונת הניכור ההורי מופיעה

תהליך ההסתה הופך להיות תסמונת, או הפרעה נפשית מלאה אצל ילדים.

אשכול התסמינים ההתנהגותיים: (גרדנר)

- מסע השמצה
- סיבות חלשות, חסרות ערך ואבסורדיות לדחיה.
- חוסר באמביוולנטיות.
- תופעת "החושב העצמאי"

-
- תמיכה אוטומטית בהורה המנכר בכל הקונפליקטים ההוריים.
 - חוסר באשמה.
 - קיומם של תרחישים שאולים
 - דחיית המשפחה המורחבת.

שלב שמיני: התפתחות של הפרעה נפשית אצל הילד
(דניאל גוטליב 2004)

1. עיוות של המציאות – הילד לומד דרכי חשיבה לא בריאה כגון "שחור לבן". הילדים לומדים כי מה שרואים וחווים אינו נכון.
2. חוסר אמפתיה לזולת – חוסר יכולת לראות ולהבין את כאבו של ההורה המנוכר.
3. הילד מפתח הערכה מופרזת של היכולת והכח שלו, מפגין כוחנות.

-
4. טשטוש גבולות בין הילד לבין ההורה המנכר (יחסים סמביוטיים).
 5. הניכור ההורי גורם להנצחת והחרפת הטראומה הקשורה לגירושין.
 6. הניכור גורם לאובדן חוויות ילדות. עיסוק בתכנים שלא לגילם.
 7. פיצול – הילד משתמש במנגנון הגנה פרימטיבי.

8. "יתומים בעל כורחם" – ילדים אלה חטופים רגשית ע"י
ההורה המסית.

בחוויה ההורה המנוכר "מומת".

9. אי כבוד לסמכות וקושי רציני במסגרות.

דרכי טיפול

מודל "עוצמת הסרבנות" - גארדנר

עקרונות מנחים:

■ מפרידים בין המדווח לבימ"ש לבין המטפל.

■ טיפול ע"י המטפל צריך להיות סמכותי. "על המטפל להיות ניטרלי וצריך להרגיש טוב בשימוש בסמכות ואפילו שימוש באיומים".

■ הטיפול נקבע לפי אבחנה מבדלת של רמות

התסמונת:

האבחון נעשה על פי רמת הסימפטום של ההורה המנכר ותוכנית הטיפול נבנית על פי רמת הסימפטום אצל הילד.

1. רמת הסימפטום אצל הילד בינונית ורמת הניכור בינונית:
המשמורת נשארת אצל ההורה המנכר, מינוי מטפל ע"י בימ"ש ושימוש בסנקציות.
2. רמת הסימפטום אצל הילד בינונית ורמת הניכור חריפה:
המשמורת תועבר להורה המנוכר, מינוי מטפל ע"י בימ"ש וביקורים מוגבלים של הילד עם ההורה המנכר.
3. רמת הסימפטום אצל הילד חריפה ורמת הניכור חריפה:
המשמורת תועבר להורה המנוכר, תוך בניית תכנית טיפול של בית- מעבר. (מקום ניטרלי)

התערבות בגישה המערכתית

■ מטרת העל בטיפול מערכתית הינה לאפשר לילד לקבל אהבה משני הוריו, לאהוב ולהיות בקשר פתוח עם שניהם.

■ לאפשר לילד מרחב שבו אינו צריך לבחור בין הוריו.

■ ניכור הורי היא הפרעה מתפתחת ולכן יש חשיבות להתערבות בזמן עם כל מרכיבי המשפחה.

■ הטיפול יתמקד בשורש הבעיה – שטיפת המח של ההורה המנכר ולא עם הסימפטומים בלבד.

■ הטיפול יעשה על ידי ריבוי מטפלים המתואמים זה עם זה.

■ תעשה עבודה אישית עם כל אחד מההורים – הבחנה בין תפקוד במערכת הזוגית לעומת ההורית.

■ סיוע בעיבוד תהליך האבל של ההורים כדי לסייע בשחרור הילד מהקואליציה.

■ שימוש בסמכות בית משפט כמסגרת לתהליך הטיפול.

סיכום

- ניכור הורי – תופעה קשה ביותר לטיפול.
- יש חשיבות לעיתוי אבחון התופעה והטיפול שרצוי שיעשה בהקדם האפשרי.
- המפגש עם הניכור קשה רגשית גם לגורמים המטפלים.
- מאחר והתופעה חדשה הגורמים המטפלים בה עסוקים בגיבוש דרכי התערבות יעילות.
- דרושה הכרה בתופעה והגדרת הילדים הנפגעים ממנה כילדים בסיכון תוך הקצאת משאבים בהתאם.

תודה על ההקשבה